

केन्द्रीयसंस्कृतविश्वविद्यालयः

मुक्तस्वाध्यायपीठम्

शैक्षिकविकासकेन्द्रम्, राजीवगान्धीपरिसरः, शृङ्गेरी

आचार्यः / ACHARYA (M.A.)

वास्तुशास्त्रम्

प्रथमवर्षम्

कक्ष्या	सत्रार्थम्	पाठ्यप्रकारः	पाठ्यक्रमविवरणम्	शिक्षाङ्काः (Credits)
आचार्यप्रथमवर्षम्	प्रथमम्	DSCC 16	<p>१. वास्तुशास्त्रपरिचयः २. वास्तुशास्त्रस्य लोकोपयोगित्वम्, ३. ग्रामवास-गृहक्षेत्रयोः विचाराः ४. ग्रामवासार्थं विविधाः परीक्षाः ५. भूपरीक्षा, परिग्रहश्च ६. शल्यनिर्णयः ७. दिक्साधनक्रमः, ८. पिण्डानयनविधयः आयादिवर्गनिर्णयश्च</p> <p>आधारग्रन्थाः - मुक्तस्वाध्यायपीठस्य स्वाध्यायसामग्री- 1. बृहद्वास्तुमाला (FJA-II-04- खण्डौ-१,२)</p>	4

			2. वास्तुशास्त्र परिचय (के.सं.वि.)	
	DSCC 17		<p>१. गृहनिर्माणार्थं ज्ञातव्याः विविधाः अंशाः (कारुकृत्यम्, चत्वारः शिल्पिनः, शिल्पिनां भेदः, तेषां कार्याणि इत्यादयः)</p> <p>२. भूपरीक्षा - (लक्षणेन आकृत्या वीथ्या च, वृक्षारोपणं तत्स्थाननिर्णयः इत्यादि),</p> <p>३. मानभेदाः - (अङ्गुलभेदात् धनुर्मुष्ट्यादिविचारः)</p> <p>४. गृहायादिवर्गनिर्णयः।</p> <p>आधारग्रन्थः -</p> <p>1. मनुष्यालयचन्द्रिका (सं.सं.प्र)।</p> <p>2. इञ्जिनियरिंग् कमेण्टरि ओन् मनुष्यालयचन्द्रिका (वा.वि.प्र., कालिकट्)</p>	4
	DSCC 18		<p>विश्वकर्मोक्तदिशा -</p> <p>भूलक्षणविचाराः, समगृहादिविचाराः शिलान्यासक्रमः, प्रासादनिर्माणविधिः जलाशयनिर्माणविधिः, शुभाशुभाः वृक्षाः शल्यनिर्णयः, गृहवेधनिर्णयश्च।</p> <p>आधारग्रन्थः-</p>	4

			<p>१. विश्वकर्मप्रकाशः २. (१,२,५,६,८,९,१२,१३ अध्यायेभ्यः चिताः अंशाः)</p>	
	DSCC 19	<p>१. पञ्चाङ्गविचारः। २. राशि-ग्रहशीलौ। ३. होराशास्त्रानुसारिदिग्विभागः। ४. नक्षत्र-शुभाशुभप्रकरणे। ५. बृहद्वास्तुमालायाः मुहूर्तप्रकरणम् ६. लीलावत्याः क्षेत्रविचारः।</p> <p>आधारग्रन्थाः - मुक्तस्वाध्यायपीठस्य स्वाध्यायसामग्री-</p> <p>१. भारतीयकुण्डलीविज्ञानम् (खण्डः-१) २. लघुजातकम् (खण्डः-१) ३. लीलावत्याः क्षेत्रव्यवहारः।</p>	4	
	AECC 4	<p>विविधशास्त्रप्रमेयपरिचयः (विविधानां भारतीयशास्त्राणां परिचयः)</p>	4	
	ECA 1	<p>पाठ्येतर-गतिविधयः, नाटकम् (नाटके भागग्रहणम्/ विश्लेषणम्/ संस्कृते लघुचलच्चित्रनिर्माणम्), स्फूर्तिस्पर्धा (क्विज), संस्कृतकार्यक्रमाणाम् आयोजने/प्रबन्धने/प्रचारे सक्रियसहयोगः इत्यादिः ।</p>	2	

		प्रथमसत्रार्थस्य शिक्षाङ्कयोगः	22
द्वितीयम्	DSCC 20	1. वास्तुविद्याविचाराः 2. वनसम्प्रवेशः 3. उदकार्गलम्, वृक्षायुर्वेदश्च 4. देवप्रतिष्ठाविचारः आधारग्रन्थाः - मुक्तस्वाध्यायपीठस्य स्वाध्यायसामग्री- 5. बृहद्वास्तुमाला (FJA-II-04) (खण्डः-३,४)	4
	DSCC 21	१. शालागृहाणि। २. उपनिर्मितयः। ३. विविधानां प्रकोष्ठानाम् उपनिर्मितीनाञ्च स्थाननिर्णयः। ४. उपरचनाविचाराः। आधारग्रन्थाः - मनुष्यालयचन्द्रिका (सं.सं.प्र)।	4
	DSCC 22	देवप्रासादलक्षणविचारः, गर्भगृहम्, शतस्तम्भमण्डपलक्षणम्, विमानलक्षणम्, प्राकारलक्षणम्, उपपीठलक्षणम्, सकलबेरलक्षणविधिः आधारग्रन्थः - विश्वकर्मवास्तुशिल्पम् (७२-७९ अध्यायाः)	4

	DSCC 23	मयमताधारेण वास्तुविद्याविवेचनम्। आधारग्रन्थः - मयमतम् (१ तः ७ तथा १०, १५ तः १७ अध्यायस्थाः चिताः अंशाः)	4
	AEEC 5	1. विविधशास्त्रप्रमाणविचारः। 2. शब्दशक्तिविचारः, शब्दार्थविचारः। 3. शास्त्रपारिभाषिकपद.परिचयः। 4. पद्य/गद्यरचनाकौशलम् ।	6
	INTERNSHIP 4	मुक्तस्वाध्यायपीठेन अनुमते प्रशिक्षणात्मके/ सेवात्मके कार्यक्रमे भागग्रहणम्	6
द्वितीयसत्रार्थस्य शिक्षाङ्कयोगः			28
आचार्यप्रथमवर्षस्य सत्रार्थयोः सम्पूर्णशिक्षाङ्कयोगः			50
आचार्यप्रथमवर्षस्यान्ते निष्क्रमणसमये प्राप्तव्योपाधिः	स्नातकोत्तरदक्षता (PG Diploma)		

द्वितीयवर्षम्				
कक्ष्या	सत्रार्थम्	पत्रसङ्केतसङ्ख्या	पाठ्यक्रमविवरणम्	क्रेडिट्
आचार्यद्वितीयवर्षम्	तृतीयम्	DSCC 24	हस्तलक्षणम्, वास्तुत्रयविभागः, मर्मवेधादिविचारः आधारग्रन्थः - समराङ्गणसूत्रधारः (८ तः १३ अध्यायस्थाः चिताः अंशाः)	4
		DSCC 25	प्रासादोर्ध्वविभागाः, एक-द्वि-त्रि- चतुर्-बहुभूमिकानां स्वरूपं निर्माणक्रमश्च, शालाभेदाः, चतुर्गृहविधानक्रमश्च आधारग्रन्थाः - मयमतम् (१८ तः २२ तथा २६ तः २८ अध्यायस्थाः चिताः अंशाः)	4
		DSCC 26	1. आयानुसारेण गृहस्य गृहप्रकोष्ठानां च सीमाङ्कनविधानम् (Sketching and Blue Print of the Houses), 2. एतेषां निर्माणार्थं तन्त्रांशानामुपयोगक्रमः। (Usage of the 2D or 3D software) 3. आधुनिकपद्धत्या गृहनिर्माणे प्रयोक्तव्याः विचाराः यथा - लघुप्रदेशे भूचयनविधिः (Selection of Suitable Sites), उत्तमभूमिकागृहाणां चयनम् (Selection of favorable Flats), दीर्घकूप (Borewell)-	4

		<p>जलसङ्ग्रहणी (Sump)- गृहोर्ध्वगतजलसङ्ग्रहकव्यव स्था: (Over Head Tank) तेषां स्थानानि, यानव्यवस्थायाः स्थानानि (Suitable place for Vehicles) च।</p> <ul style="list-style-type: none"> • आधारग्रन्थाः तन्त्रांशाश्च - • भारतीय वास्तुशास्त्रम् (शुकदेव-चतुर्वेदी) • अभियान्त्रिकैः निर्मितानि पुस्ताकानि (सेतुपत्यादीनाम्)। • स्केच् अप्, ब्लेण्डर्, जियोजेब्रा, ग्रूप्लाद्, स्वीट् होम् त्रिडि, आटो क्याड् इत्यादयः तन्त्रांशाः। 	
	DSCC 27	संस्कृतवाङ्मयस्थाः विविधाः विचाराः।	4
	AECC 5	पाण्डुलिपिविज्ञानञ्च।	4
	ECA 2	पाठ्येतर-गतिविधयः, नाटकम् (नाटके भागग्रहणम्/ विश्लेषणम्/ संस्कृते लघुचलच्चित्रनिर्माणम्), स्फूर्तिस्पर्धा (क्विज), संस्कृतकार्यक्रमाणाम् आयोजने/प्रबन्धने/प्रचारे सक्रियसहयोगः इत्यादयः।	2
	तृतीयसत्रार्थस्य शिक्षाङ्कयोगः		22
चतुर्थम्	DSCC 28	राजनिवेशः, गृहनिर्माणार्थं कीलकसूत्रपातः, वास्तुसंस्थानमातृका आधारग्रन्थः -	4

		समराङ्गणसूत्रधारः (१५,३७ तथा ३८ अध्यायस्थाः चिताः अंशाः)	
	DSCC 29	देवालयनिर्माणस्यौचित्यम्, देवालयस्य विविधानि अङ्गानि, उपनिर्मितयः, तेषां स्थानानि, शिखरनिर्माणम्, प्राकारादिविधिः आधारग्रन्थः - देवालयचन्द्रिका (चिताः अंशाः)	4
	DSCC 30	वास्तुशास्त्रस्य इतिहासः तथा विशिष्टांशानां विवेचनम् १. वेदेषु वेदाङ्गेषु च वास्तुशास्त्रीयाः विचाराः। २. विविधेषु पुराणेषु प्रोक्ताः वास्तुविचाराः (रामायण-महाभारत-अग्नि-गरुड-स्कन्द-विष्णुधर्मोत्तरादिपुराणेषु क्ताः) ३. शास्त्रीयाः ग्रन्थाः तेषां परिचयः। ४. विविधानि विशिष्टानि मानानि तेषां लोकोपयोगिता च। आधारग्रन्थाः - १. वास्तुशास्त्रस्येतिहासः २. डिसैन् इन् वास्तुविद्या (वा.वि. प्र. कालिकट्) ३. शिल्परत्नम् (ताललक्षणादिविचारः) ४. वास्तुसूत्रोपनिषत् ५. नारदशिल्पशास्त्रम्, जैन् विश्वविद्यालयः, बेङ्गलूरु	4

		Dissertation	वास्तुशास्त्रसम्बद्धः, अभीष्टविषयकः लघुशोधप्रबन्धः	6
		ECA 2	पाठ्येतर-गतिविधयः , नाटकम् (नाटके भागग्रहणम्/ विश्लेषणम्/ संस्कृते लघुच्चित्रनिर्माणम्), स्फूर्तिस्पर्धा (क्विज) , संस्कृतकार्यक्रमाणाम् आयोजने/प्रबन्धने/प्रचारे सक्रियसहयोगः इत्यादिः	2
चतुर्थसत्रार्थस्य शिक्षाङ्कयोगः				20
सत्रस्य सम्पूर्णयोगः				42
निष्क्रमणसमये प्राप्तव्योपाधिः		आचार्यः (स्नातकोत्तरोपाधिः)		

अध्यापकानां नामानि

१. डा. ~~सुरनिष्ठा.हि.~~
२. डा. उमाकांतातीवारी
३. डा. कृष्णाकुमारिदेवी

हस्ताक्षरम्

~~सुरनिष्ठा.हि.~~

~~सुरनिष्ठा.हि.~~